Голові спеціалізованої вченої ради
Інституту психології
імені Г.С. Костюка НАПН України,
доктору психологічних наук,
старшій дослідниці О.А. Чиханцовій

РЕЦЕНЗІЯ

доктора психологічних наук, професора,
головного наукового співробітника лабораторії
психології соціально дезадаптованої особистості
Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України,
Грись Антоніни Михайлівни на дисертаційне дослідження
Пронози-Стеблюк Катерини Володимирівни на тему:
«Медико-психологічний супровід пацієнтів з постконтузійним синдромом»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю
053 «Психологія» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»

В умовах тривалої війни в Україні невпинно зростає кількість військовослужбовців, які потребують медико-психологічного супроводу та кваліфікованої психологічної допомоги. Наслідки бойової травми як раптові, так і віддалені мають руйнівні травматичні навантаження на психіку військовослужбовців. Внаслідок бойової травми та пов'язаних із нею коморбідних станів знижуються фізичні, розумові, адаптаційні можливості військовослужбовців, що призводить до втрати професійної придатності та дезадаптації. Для забезпечення ефективності відновлювальних заходів з підтримання військовослужбовців, необхідними є комплексність, системність та послідовність етапів злагодженої роботи кваліфікованих спеціалістів та їх успішна міжпрофесійна взаємодія. У цьому контексті виконане дисертаційне дослідження Пронози-Стеблюк К.В., присвячене медико-психологічному супроводу пацієнтів з постконтузійним синдромом є актуальним та практично затребуваним в українській реальності воєнного стану.

Зміст дисертації відображає високий науково-прикладний характер виконаного дослідження. У роботі чітко визначено категоріально-понятійний апарат дослідження, що засвідчує здатність здобувачки наукового ступеня формулювати мету, завдання дисертаційної роботи та досягати їх.

У першому розділі дисертації представлено теоретико-методологічні засади медико-психологічного супроводу пацієнтів з постконтузійним синдромом. Здійснено грунтовний аналіз сучасний підходів та концепцій психологічної реабілітації військовослужбовців. Дисертантка зосереджує увагу на доказових практиках та протоколах, що відповідають сучасним вимогам та стандартам, що узгоджуються із холістичним баченням психотерапевтичних інтервенцій. Розкрито медико-психологічні наслідки постконтузійного синдрому та ризики аутоагресивної та антисоціальної поведінки у військовослужбовців. Дослідниця акцентує увагу на необхідності вивчення

глибинних внутрішніх механізмів комбінованої контузії та бойової психічної травми у єдності та взаємозв'язку з іншими розладами ментального здоров'я військовослужбовців.

Другий розділ дисертації презентує дизайн емпіричного дослідження медико-психологічного супроводу пацієнтів з постконтузійним синдромом. Чітко, логічно, послідовно обгрунтовано критерії сформованих клініко-психологічних груп дослідження. З метою реалізації завдань емпіричного дослідження Пронозою-Стеблюк К.В. використано поетапний скринінг, стандартизовані психодіагностичні інструменти, що дало змогу авторці забезпечити багаторівневість моделі оцінювання проявів постконтузійного синдрому та операціоналізувати змістові та процесуальні складові медико-психологічного супроводу військовослужбовців.

Третій розділ присвячено аналізу та інтерпретації результатів емпіричного дослідження, які вказують на те, що клініко-психологічний профіль пацієнтів з постконтузійним синдромом має чітко визначений мультисимптомний та мультисистемний характер. Особливо значущими, на наш погляд, є висновки за результатми отриманих даних про те, що у значної частини пацієнтів з постконтузійним синдромом виявлено клінічно значущі тривожно-депресивні розлади. Проноза-Стеблюк К.В., на основі отриманих даних за результатами емпіричного дослідження доводить, що афективний компонент займає центральне місце у структурі постконтузійного синдрому, що істотно впливає на якість життя, рівень функціонування та ризики суїцидальної поведінки.

У четвертому розділі запропонована авторська модель медико-психологічного супроводу з використанням МАК «КПС», яка може бути використана у процесі реалізації реабілітаційних програм для ветеранів та військовослужбовців із постконтузійним синдромом.

Особливо цінним у запропонованій моделі медико-психологічного супроводу Пронози-Стеблюк К.В. є те, що у ній вдало поєднано асоціативні методи роботи, які з одного боку дають змогу оминути потужні механізми психологічного захисту військовослужбовців у цілому, у тому числі і з постконтузійним синдромом, а з іншого застосовуються доказові практики когнітивно поведінкового підходу, що засвідчує дієвість втіленого у практику інтегративного підходу в процесі медико-психологічного супроводу пацієнтів із постконтузійним синдромом. Така інтеграція дала змогу здобувачці реалізувати на практиці гуманістичні орієнтири, забезпечити індивідуальний підхід та урахувати вікові особливості військовослужбовців, а також специфіку вираженості постконтузійної, посттравматичної, астенічної та афективної симптоматики.

Найбільш вагомими результатами роботи, що мають усі ознаки **наукової новизни та теоретичних результатів** дослідження є: концепція медико-психологічного супроводу постконтузійного синдрому, у межах якої цей супровід виступає як мультидисциплінарний процес, що інтегрує неврологічні, психіатричні, психотерапевтичні та реабілітаційні аспекти; емпірично доведений травмофокусований медико-психологічний підхід, який поєднує когнітивно-поведінкову терапію з аперцептивно-метафоричними техніками роботи з травматичним досвідом.

Запропонований у роботі алгоритм відбору, обстеження та маршрутизації пацієнтів, протоколи психотерапевтичних втручань для різних варіантів перебігу ПКС (з домінуванням ПТСР, генералізованої тривоги, депресії), доводить **практичне значення** виконаного дослідження, результати якого можуть бути використані у сучасних умовах воєнного часу з урахуванням клініко-психологічної структури постконтузійного синдрому у ветеранів і військовослужбовців Збройних Сил України, які зазнали мінно-вибухового ураження.

Матеріали дисертації мають широку апробацію у рамках наукових заходів та увійшли до низки нормативних документів як клінічні та методичні рекомендації щодо підвищення ефективності роботи з військовослужбовцями.

Результати дослідження опубліковано у 3 фахових виданнях, затверджених МОН України, 4 статтях у періодичних виданнях інших держав, включених до міжнародних наукометричних баз даних, у тому числі 1 стаття опублікована у виданні включеному до міжнародної наукометричної бази Scopus, а також у 1 розділ монографії.

Отже, результати проведеного дослідження та їх широке представлення науковій спільноті, спеціалістам, які працюють із військовослужбовцями, підтверджує високий рівень наукового доробку здобувачки наукового ступеня.

Разом з тим, до роботи можна висловити зауваження, побажання та міркування дискусійного характеру:

1. У дисертації йдеться про наслідки поєднаної (комбінованої) контузії та бойової психічної травми у вигляді ПТСР, розладів адаптації. Однак у роботі недостатньо уваги приділяється іншим стрес-асоційованим розладам як от: гостра реакція на стрес, розлад тривалого горя, що на наш погляд дало б змогу розкрити глибинні переживання військовослужбовців із постконтузійним синдромом, особливо тих, хто пережив втрати під час бойової травми та будувати на цій основі психотерапевтичні інтервенції з урахуванням індивідуального контексту.
2. У третьому розділі дисертаційного дослідження, а саме у таблиці 3.2, порівнюються результати дослідження за опитувальником Цицерона між основною (77 осіб) та контрольною групою (129 осіб). Водночас на с. 61 зазначено, що відповідно до методів терапевтичного впливу 77 пацієнтів з постконтузійним синдромом розподілено на дослідну (49 осіб) та контрольну (26 осіб) групи. На наш погляд, доцільно було б більш конкретизувати послідовність процесу розподілу досліджуваної вибірки за відповідними критеріями, а також у підсумку зазначити, скільки всього було контрольних груп у вибірці. Така послідовність, на наш погляд, значно покращила б розуміння інтерпретації результатів емпіричного дослідження.
3. Опис результатів дослідження дещо перевантажено зайвими повторами у таблицях та тексті роботи (кількість досліджуваних та відсоткове співвідношення). Натомість достатньо було обмежитися поданням даних у відсотках, що значно полегшило б сприйняття

тексту дисертаційної роботи. У роботі подекуди зустрічаються стилістичні та граматичні помилки.

Висловлені зауваження та побажання мають дискусійний характер та не знижують цінності викладених результатів наукового дослідження та високу оцінку виконаної дисертаційної роботи.

Висновок:

Аналіз дисертаційної роботи дає підстави для висновку про те, що робота «Медико-психологічний супровід пацієнтів з постконтузійним синдромом» є актуальним дослідженням, що відповідає сучасним суспільним викликам воєнного часу та післявоєнного відновлення країни, що має наукову новизну, теоретичну та практичну цінність. За змістом, структурою, оформленням відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України «Про присудження наукового ступеня доктора філософії та скасування рішення спеціалізованої вченої ради закладу освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12 січня 2022 р., №44, вимогам наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. №40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертацій» є цілісним, завершеним, самостійним дослідженням, що характеризується науковою новизною, теоретичним та практичним значенням, а її автор Проноза-Стеблюк Катерина Володимирівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 - «Психологія», галузі знань 05 - Соціальні та поведінкові науки.

Рецензент:
доктор психологічних наук, професор,
головний науковий співробітник лабораторії
психології соціально дезадаптованої особистості
Інституту психології
імені Г.С. Костюка НАПН України А.М. Грись

Власноручний підпис
Грись А.М.
ЗАТВЕРДЖУЮ
Вчений секретар
Інституту психології
імені Г.С. Костюка
НАПН України